

OILADAGI TA'LIM-TARBIYADA PSIXOLOGIK OMILLAR

NAVOIY VILOYATI NUROTA TUMANI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM BO'LIMIGA QARASHLI
53-UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTAB PSIXOLOGI
DO'SBOYEVA SAIDA XUJAMOVNA

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'sib kelayotgan yosh avlodni kasbga yo'naltirish hamisha davlatimiz siyosati oldida turgan ustuvor masalalardan sanalib kelingan. Mazkur jarayonni amalga oshirish uchun farzandlarimizning ota-onalari, ta'lim muassasalarining o'rne, o'qituvchilar hamda amaliyotchi psixologlarining faoliyati katta ahamiyatga ega. O'quvchilarni kasbga to'g'ri yo'naltirishdagi mavjud muammolar, hamda o'quvchilarni kasb tanlash motivlari haqida ma'lumotlar keltirilgan, o'quvchilarning kreativlik darajasini oshirishda artterapiyaning ahamiyati haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: motiv, psixologik omillar, o'quvchilar, xulq – atvor.

Ma'lumki, har qanday jamiyatning ravnaqi, ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy barqarorligi, fuqarolarining aqliy va axloqiy salohiyatini yuksak darajada rivojlanganligiga bog'liq. Zero, jamiyatimizning ma'naviy yangilanishida, ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotini shakllantirishda jahon hamjamiyatiga qo'shilishini ta'minlaydigan demokratik xuquqiy davlat qurish kadrlar tayyorlashning milliy masalasi ustuvor mezon sifatida muhim rol o'ynaydi. Inson bolasi kamolga yetgani sari ilmga, ma'rifatga talpinadi. Dastlabki saboqni ham u maktabdan oladi. Ammo kelajagimiz egalari bo'lgan yoshlarga ta'lim berish ularni o'qitish bilan bog'liq ayrim muammolar bugungi kunda kishini o'ylantirib qo'yayotgani tabiiy. Chunki zamonaviy shiddatkor jamiyat esa yetuk bilimdon mutaxassis kadrlarga muxtoj bo'lib boraveradi. Shu o'rinda asosiy urg'uni oilaga berilishi ham bejiz emas. Oila muqaddas xilqat sifatida ta'riflanishi, "Vatan oiladan boshlanur" deb aytilishi oilaning hayot mazmuniga aylanganligi, tarixiy jarayonlar vositasida bugungi kunimizga o'zining urf-odatlarini, an'analari, milliylik bilan yetib kelganligi diqqatga sazovordir. Har bir oilaning mazmun mohiyati uning ichidagi ijtimoiy-ma'naviy, ma'rifiy hamda bola tarbiyasidagi ko'rinishida namayon bo'ladi. Mamlakatimizning dunyo miqyosida tanilishida avvolom bor oilaning shakllanishiga, yosh avlodni tarbiyalashdagi yo'nalishlarga, ijtimoiy-ma'naviy, diniy, axloqiy va jismoniy tarbiyani rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilganligi natijasida, ajdodlarimizning ulug' nomlari xanuzgacha yer kurrasining deyarli barcha rivojlangan davlatlarda ismlari yanada yuqori pog'onalariga ko'tarilmoqda. Jumladan, Abu Ali ibn Sino, Al-Buxoriy,

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

Jaloliddin Manguberdi, Amir Temur, Mirzo Ulug'bek, Bobur Mirzo, Al-Xorazmiy, Alisher Navoiy va boshqa minglab olim-u, mutafakkirlarimizning nomlari jaxonga doston bo'lganligi ayni haqiqatdur. Yurtboshimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev yuqoridagi buyuk ajdodlarimiz haqlarida juda ko'p ijobiy fikrlarni aytibgina qolmasdan balki, har bir viloyat va shahar tumanlardagi tarixiy obidalarini yanada rivojlantirish orqali ajdodlarimizning xotiralarini yanada shod etmoqdalar. Minglab sayyohlar bilan birgalikda yoshlarimiz, diyorimizni o'rganmoqda va olamga ziyo tarqatmoqda. Bugungi kunda yangi O'zbekiston strategiyasi va Respublikamizda amalga oshirilayotgan barcha ijobiy taraqqiyot ishlar xalq manfaatlarini uchun ekanligi va unda bola tarbiyasiga e'tibor kelajakka zamin yaratish hamda harakatlar strategiyasidan taraqqiyot strategiyasiga o'tishga yo'l ochadi. Shuningdek, har bir ota-ona albatta farzandini barkamol inson bo'lib voyaga yetishini istaydi. Shunday ekan avolom bor, oilada onalar shaxsan farzand tarbiyasi bilan o'zlari shug'ullanishi zarur. Al-Buxoriy xazratlarining onalari aynan farzand tarbiyasi bilan mashg'ul bo'lganliklari sababli, ul aziz onadan buyuk olim va avliyo inson dunyoga kelganligi butun olamga ma'lum. Muhokama va natijalar. Kasbiy shakllanish jarayonining dastlabkiva ayni damda o'ta muhim bosqichi bo'lajak kasbni tanlash, ya'ni aniq birkasbiy qarorga kelishigacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Ravshanki, yoshlarning kasb tanlashga tayyorgarlik darajasi, faqatgina yoshxususiyatlariga bog'liq emas, u ma'lum yoshga kelib o'z- o'zidanshakllanib qolmaydi. Yoshlarning kasb tanlashga pedagogik-psixologik bilim, ko'nikma, malakalar, shuningdek, jamiyatning ta'siri orqalitalayyorlash va tarbiyalash lozim. Mazkur jarayonda shaxsdan kasbgadoir bilimlarga ega bo'lish talab qilinadi. Shuning uchun hamo'quvchilarni kasblar olamiga doir bilimlar bilan qurollantirish hamdaamaliy ko'nikma va malakalarni hosil qilish lozim. Buning uchunkasblarga doir qo'llanmalar, tarqatma materiallar bilan ta'minlashlozim. Shundagina kasb tanlash jarayonida yuzaga keladigan turliqiyinchilik, ziddiyat, to'siqlarni oldini olgan holda o'quvchi-yoshlarningli ravishda kasbga yo'llash imkoniga ega bo'lamiz. Texnologiya fani o'qituvchisi texnologik ta'lim jarayonida kasb va mehnat turlarihaqidagi ma'lumotlarni muayyan mavzularga bog'lagan holdao'quvchilarga yetkazishi lozim. O'quvchilarning qiziqishlarigaasoslangan holda o'tkaziladigan mashg'ulotlar orasida muayyankasblarga oid to'garaklar alohida o'rin egallaydi. Bunday to'garaklaraksariyat hollarda mehnat va kasb ta'limi o'qituvchilari tomonidan olibboriladi. Bular jumlasiga texnik-ijodkorlik, yosh rassomlar, yosh texnologlar, yosh fiziklar kabi to'garaklarni kiritish mumkin. O'qituvchi bunday to'garaklarda o'quvchilarning loyihachilik, texnik-ijodkorlik ixtirochilik kabi qobiliyatlarini rivojlantirish ustida tizimli ish olib boorish imkoniyatiga ega. Texnologiya o'qituvchisi o'z ish faoliyatida pedagogic psixologik tashxisga alohida o'rin ajratishi lozim. Pedagogik-psixologik tashxis

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

jarayonida o'qituvchi maktab rahbariyati va psixologi, o'quvishlab chiqarish muassasasi hamda kasb-hunar kollejlari mutasaddilari bilan hamkorlikda har bir o'quvchining tanlagan kasbi bilan shaxsiy sifatleri orasidagi mutanosiblikni aniqlashi kerak. Texnologiya fani o'qituvchisi o'zining o'quvchilarni kasbga yo'llashga oid faoliyatini sinf rahbarlari, fan o'qituvchilari, maktab rahbariyati va psixologi, otaonalar, mahalla faollari, hududdagi kasbhunar kollejlari ma'muriyati faoliyati bilan mujassamlashtirgan holda amalga oshirishi kerak. O'quvchilarni kasb-hunarga to'g'ri yo'llashda mehnat xonasi, laboratoriya va ustaxonalar ham alohida ahamiyatga ega. Mehnat fani o'qituvchisi ularni zamonaviy talablar asosida jihozlashga alohida e'tibor qaratishi lozim, chunki o'quvchilarda muayyan mehnat va kasb turi haqidagi bilim, tushuncha va tasavvurlar ularning jamiyat hayotida tutgan o'rni haqidagi ma'lumotlar dastlab shu yerda hosil bo'ladi. Ma'lumki, mehnat va kasb-hunarga bo'lgan muhabbat, e'tiqod, barcha o'quv fanlari tarkibida shakllantiriladi. Shuning uchun ham texnologik ta'lim darslarida fanlararo aloqadorlikka alohida e'tibor qaratish talab etiladi. Kasb tanlashda maktab amaliyotchi-psixologining ham olibborayotgan arg'ibot- tashviqot ishlarning o'z ahamiyati bor. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlab o'tishishimiz joizki yoshlarimizni to'g'ri kasbga yo'naltirish, bu eng muhim vazifalardan biri ekanligini yana bir bor ta'kidlab o'tmoqchiman. Inson to'g'ri kasb tanlash orqali o'z oilasiga, jamiyatga juda katta naf keltishi isbot talab qilmaydigan qonuniyatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 01.05.2023-yil <https://lex.uz/docs/6445145>.
2. O'z.R-ning 2014-yil 14-maydagi "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida" O'RQ – 371-son Qonuni.

